

Izaicinājums ēnu ekonomikas mazināšanai būvniecībā

Lai novērstu nodokļu nemaksāšanu būvniecībā, tiek ieviesta solidārā atbildība, ģenerāluzņēmējiem uzveļot atbildību par apakšuzņēmēju samaksājamiem nodokļiem par darbinieku

40%

Tik liels ir ēnu ekonomikas apmērs Latvijā 2013.-2015. gadā būvniecības nozarē, % no IKP.

AVOTS: ĒNU EKONOMIKAS INDEKSS

Nesagatavoti ieviešot šo mehānismu, ir paredzams, ka tas sadārdzinās būvniecības izmaksas, palielināsies aplokšņu algu risks, kā arī tiks kropļota konkurence, norāda biedrības Latvijas Ceļu būvētājs izpilddirektors Zigmārs Brunavs.

Šo Finanšu ministrijas (FM) priekšlikumu, kas līdz ar nākamā gada budžetu akceptēts Saeimā, būvniecības nozares pārstāvju vairākums noņēma kā sasteigtu un sarežģītu mehānismu valsts budžeta fiskālo interešu nodrošināšanai. Tā būtība ir, veicot grozījumus likumā «Par nodokļiem un nodevām», noteikt ģenerāluzņēmēja atbildību par VSAOI nomaksu par atsevišķu būvdarbu veicēju būvobjektā nodarbinātajiem. Proti, ģenerāluzņēmējs uzņemas saistības gadījumā, ja apakšuzņēmējs nav norēķinājis par ģenerāluzņēmēja uzskaitīto stundu skaitu minimālā atalgojuma apmērā. Šie grozījumi likumā tiek ne vien vērsti uz atbildības noteikšanu nodokļu jomā, bet arī minēti kā viens no izaicinājumiem mazināt ēnu ekonomikas līmeni – vienu no galvenajiem traucēkļiem būvniecības nozares attīstībā. Tāpat, kā zināms, nozarē ir vērojama

prakse, ka būvniecības pakalpojumu sniegšanas procesā tiek piesaistīti apakšuzņēmēji un tiek veidotas pakārtotas to ķēdes. Finanšu ministre Dana Reizniece-Ozola savulaik skaidroja, ka garajās piesaistīto apakšuzņēmēju ķēdēs ir apgrūtinātas iespējas izsekot normatīvo aktu izpildei, kas savukārt veicina uzņēmēju darbošanos ēnu ekonomikā, lai slēptu ar nodokļiem apliekamos ienākumus un izvairītos no nodokļu nomaksas. Tādējādi, kad būvniecības nozarē piesaistīto apakšuzņēmēju ķēdes kļūst arvien garākas, ir vajadzīgs mehānisms, kas nodrošina normatīvo aktu ieviešanu un sekmē nodokļu nomaksu. Solidārās atbildības noteikšana ir viens no mehānismiem, kuru ieviešot, būtu iespējams sekmēt nodokļu nomaksu. Pēc aptuvenām aplēsēm tādējādi valsts budžets papildus iegūs ap 2,1 milj. eiro. Pēc FM datiem deklarētās, bet

Atbalstītie grozījumi var apdraudēt būvniecības nozares un valdības sadarbības memorandā paredzēto pasākumu ieviešanu, it īpaši ģenerālvienošānos noslēgšanu, pauž Latvijas Būvuzņēmēju partnerības vadītāja Baiba Fromane.

«Primāri ir ieviešami pasākumi, par ko nozare ir vienojusies ar valdības pārstāvjiem memorandā. No tirgus sakārtotības un kontroles viedokļa daudz nepieciešamāk ir precīzi definēt iesaistīto pušu atbildību, panākt ieinteresētību būvniecības kvalitātē, neļaut izvairīties no finansiālas atbildības par kļūdām būvniecības procesos, kā arī būvniecības standartu pilnveidošana un ieviešana. Tipveida līgums būtu nozīmīgs solis vienādas būvniecības vides ieviešanai,» savu viedokli pauž Būvniecības valsts kontroles birojs.

B. Fromane uzsver, ka atbalstītie grozījumi var apdraudēt būvniecības nozares un valdības sadarbības memorandā paredzēto pasākumu ieviešanu, it īpaši ģenerālvienošānos noslēgšanu.

Alternatīvs risinājums

Viņai pievienojas biedrības Latvijas Ceļu būvētājs izpilddirektors Zigmārs Brunavs, sakot, ka organizācija kategoriski iebilda pret šādi izstrādātu likumprojektu un process ir pretrunā ar parakstīto sadarbības memorandu, tā ietvaros sāktajām iniciatīvām. «Likumprojekts ir izstrādāts steigā (tā spēkā stāšanās tika plānota ar 2017. gada 1. jūliju) vienīgi valsts budžeta fiskālo interešu nodrošināšanai, ignorējot pat Valsts ēnu ekonomikas ierobežošanas 2016.–2020. gada darba plāna 16. punktā (solidārā atbildība) noteiktos uzdevumus. Turklāt, lai gan izmaiņas atbrīvo Valsts ieņēmumu dienestu (VID) un Valsts darba inspekciju (VDI) no veselības pienākumu, pārliekot tos uz uzņēmēju pleciem, nav aprēķinu, cik iegūs valsts budžets, attiecīgi samazinot VID un VDI darbinieku skaitu. Godīgi sakot, vairs nezinu, kā notikt sociālajam dialogam ar valsti,» strikti ir Z. Brunavs. Nozares uzņēmumi sadarbībā ar EM, kas ir atbildīgā ministrija par būvniecības nozares attīstību Latvijā, cer nākamā gada pirmajā pusē sagatavot efektīvu mehānismu, kas patiešām būtu ieviešams dzīvē. Jāpiebilst, ka LBS atbalsta Saeimas deputātu iesniegto alternatīvo priekšlikumu. Tas uzdotu ģenerāluzņēmējam pienākumu visu publisko būvdarbu gadījumā un privātajiem būvdarbu līgumiem virs 1 milj. eiro pirms katra maksājuma veikšanas pie apakšuzņēmējiem pārliecināties, ka tiem (un arī tā piesaistītajiem uzņēmējiem) nav VSAOI parādu, kas pārsniegtu 150 eiro (analogā prasība, kā piedaloties publiskajos iepirkumos). Tas attiecas uz visiem apakšuzņēmēju posmiem. Tāpat LBS pieļauj, ka nozares uzņēmumi šo priekšlikumu varētu atbalstīt.

Daiga Lauksteina, Māris Ķirsons

VEDOKLIS

Absurds, bezjēdzīgs un neizpildāms

Guntis Āboliņš-Āboliņš, AS ReRe grupa valdes priekšsēdētājs:

Manuprāt, solidārās atbildības jēdziens šī risinājuma izpratnē ir īstermiņa instruments valdībai, kā vienkāršot nodokļu parādu piedzišanu, nevis reālai darba ņēmēju pasargāšanai. Jāņem vērā, ka šo principu praktiski un legāli iespējams ieviest, tikai izpildot virkni citu mājasdarbu. FM ir noraidījusi industrijas priekšlikumus, kas pēc būtības ir vērsti uz reālu problēmu risinājumu. Tā vietā piedāvātais regulējums ir

pietiekami absurds, bezjēdzīgs un neizpildāms, lai to varētu akceptēt. Iespējamās sekas būs papildu izmaksas šī regulējuma administrēšanai gan uzņēmējiem, gan valstij, taču reālas un tiešām vajadzīgas izmaiņas ēnu ekonomikā visvairāk skartajos sektoros neievieš. Svarīgākais šajā FM spēlē ir nākamie soļi, kurus nomaskē aiz «kopā

ar industriju risināmiem» gājieniem. Tie, visticamāk, būs iznīcinoši godprātīgiem dalībniekiem neadekvāta un nekontrolējama riska formā par kādas trešās puses biznesa kļūdām. Savienojumā ar valdes locekļu personīgo atbildību Latvijā šis ir īpaši indīgs kokteilis, lai mazinātu tieši «kārtīgu un rūpīgu saimnieku» motivāciju.

nesamaksātās sociālā un iedzīvotāju ienākuma nodokļu summas 2015. gada oktobrī bijušas 42 milj. eiro apmērā.

Radīs strīdus

Tomēr nozares organizācijas norāda uz virkni trūkumu. Tā Latvijas Būvuzņēmēju partnerības (LBP) vadītāja Baiba Fromane DB uzsver, ka šīs izmaiņas nebūt nerisina būvniecības lielāko problēmu – ēnu ekonomiku un tās galveno komponenti – aplokšņu algas, kā arī paredz ārkārtīgi sarežģītu un būtiski atšķirīgu VSAOI aprēķināšanas un nomaksas kārtību. Proti, tā kļūs sadrumstalota, jo galvenais būvdarbu veicējs atbild par VSAOI nomaksu no valstī noteiktās minimālās algas atbilstoši objektā nostrādātajām faktiskajām stundām, bet atsevišķu būvdarbu veicējs – par VSAOI nomaksu no faktiskās algas, kas pārsniedz minimālo algojuma līmeni, un par pārē-

jām nostrādātajām faktiskajām stundām. Tāpat notiks dubulta būvobjektā strādājošo uzskaitē, jo ģenerāluzņēmējam būs pienākums veikt būvobjektā strādājošo faktiski nostrādāto stundu uzskaiti, bet atsevišķu būvdarbu veicējs uzskaitīs savu strādājošo pilnu darba laiku. Tāpat eksperti vērš uzmanību uz ārkārtīgi sarežģīto grāmatvedību būvniekiem, kur ģenerāluzņēmējam būs jāveic citā uzņēmuma darbinieku uzskaitē un VSAOI aprēķināšana, bet atsevišķu būvdarbu veicējam jāsaprot, vai aprēķins ir pareizs, kāda ir atlikusī līguma summa, kas saņemama no ģenerāluzņēmēja atbilstošā līgumam. Tas viss kopā pagēri lielu kļūdu un strīdu risku, tostarp tajā pašā VSAOI aprēķināšanā un samaksā. Arī Ekonomikas ministrijas (EM) Būvniecības un mājokļu politikas departamenta direktors, valsts sekretāra vietnieks Edmunds Valantis atzīst:

«Ir bažas, ka tas radīs lielāku administratīvo slogu un strīdus starp būvniecības dalībniekiem.»

Aizēno memorandu

Jāatgādina, ka maijā nozare ar valdības pārstāvjiem parakstīja sadarbības memorandu par pasākumiem, lai mazinātu ēnu ekonomikas īpatsvaru būvniecībā. Starp tiem ir izstrādāt tipveida līgumus, kas atrunā pasūtītāja un izpildītāja attiecības un ievieš vienotus nosacījumus visos publiskajos iepirkumos, ievieš būvniecības nozares ģenerālvienošānos, kā ietvaros nosaka nodarbināto personu minimālo darba samaksu likmes. Vel ir jāievieš elektroniskā darba laika uzskaitē, lai identificētu nodarbinātā pavadīto laiku būvobjektā, un, ceturktārt, jāiedarbina būvkomersantu klasifikācija. Šīs lietas patlaban ir EM dienaskārtībā, un tām pat vajadzētu spert soli pirms solidārās atbildības.